

DOI: 10.25140/2411-5215-2022-2(30)-44-53

УДК 336.22:004

JEL Classification: O23

Інна Якушко

кандидат економічних наук, здобувач

Міжнародний науково-технічний університет

імені академіка Юрія Бугая (Київ, Україна)

E-mail: yakushko_i@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1161-7383>**ФІСКАЛЬНА ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ
У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

У статті поглиблено теоретичні положення використання цифрових технологій у фінансовій сфері, конкретизовано сутність фінансової диджиталізації, що було реалізовано через детальний розгляд природи процесу цифровізації, його ролі в розвитку сучасного суспільства, та конкретизацію специфічних рис функціонування і розвитку фінансової системи, її місця в системі державних фінансів і загалом фінансової системи країни. Також увага приділена опису ролі фінансової диджиталізації в розвитку національної економіки, забезпеченні її конкурентоспроможності у сучасних умовах активного розвитку у світі цифрової економіки.

Ключові слова: національна економіка; цифровізація; фінансова система; фінансова диджиталізація; економічний суб'єкт; фінансова політика.

Рис.: 2. Бібл.: 11.

Постановка проблеми. Диджиталізація сьогодні відіграє важливу роль у розвитку національної економіки та всіх без винятку економічних суб'єктів. Використання сучасних цифрових технологій стає важливою умовою забезпечення ефективного функціонування таких суб'єктів, підвищення якості їхньої роботи та організації їхньої системи управління. Нові інформаційно-комунікаційні технології в сучасному світі вже не є додатковими чинниками для забезпечення активного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, вони виникають у результаті вже створення окремих сфер та галузей національного господарства, постійно удосконалюються і стали невід'ємною складовою економічного розвитку будь-якої країни.

Помітну роль інформаційно-комунікаційні технології сьогодні відіграють і у роботі органів державної влади. Поступово відбуваються процеси цифровізації їхньої роботи, впроваджуються нові технології у взаємодію з клієнтами, використовується їхній потенціал для протидії корупційним схемам, зниження рівня тіньової економіки.

Особливо гостро стоїть питання, враховуючи актуальні реалії економічного розвитку України, використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі органів державної влади в нашій країні. Наявний кадровий потенціал, постійний розвиток цифрової інфраструктури, значний попит на нові інформаційні послуги з боку населення сприяють активному впровадженню таких технологій у роботу державних інституцій. Проте в порів-

нянні із зарубіжними розвинутими країнами в Україні окреслений процес відбувається не досить повільно, хоча вже сьогодні громадяни можуть використовувати значну кількість цифрових послуг від органів державної влади.

Особливо важливим залишається використання інформаційно-комунікаційних технологій у податковій системі країни, де об'єктивно виникає низка економічних ризиків, які вимагають оцінки та відповідного реагування. У переважній більшості країн саме в роботу податкових органів запроваджувалися передусім відповідні цифрові технології, що дозволило прискорити перехід від моделі наглядово-карального органу податкових служб до моделі обслуговуючого та дружнього до платників податків органу. Таким чином, сьогодні в усіх країнах активно відбувається процес фіскальної диджиталізації, проникнення сучасних цифрових технологій у всі сфери роботи податкових служб. Це зумовлює необхідність проведення додаткових досліджень у цьому напрямку з метою поглиблення теоретичних та прикладних аспектів впровадження та підтримки цього процесу, пошуку нових заходів його прискорення, аналізу ролі в розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання цифровізації національної економіки сьогодні є надзвичайно актуальними та досить активно вивчаються науковцями в усьому світі. Значну частину таких досліджень присвячено вивченню впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на роботу органів державної влади, зокрема й податкові органи влади. Особливості функціонування фіскальної сфери розглядаються в наукових роботах значної кількості науковців. До них належать такі: В. В. Баліцька, В. Д. Л. Бантон, З. С. Варналій, С. С. Гасанов, С. С. Гриневич, А. І. Крисоватий, С. О. Масліченко, С. М. Синиця, О. М. Сущенко, Т. П. Фурса, Р. П. Щава та ін.

Відповідно, впровадження цифрових технологій у цій сфері досліджувалися такими вченими: А. І. Луцик, Н. В. Рудик, Н. Г. Синютка та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Однак попри наявні наукові роботи у сфері дослідження процесу цифровізації роботи податкових органів, таким роботам притаманний фрагментарний характер, більш практична спрямованість. При цьому системно недостатньо досліджені теоретичні положення формування та розвитку фіскальної диджиталізації, її роль у розбудові національного господарства.

Метою статті є поглиблення теоретичних положень щодо сутності фіскальної диджиталізації, особливостей цього процесу та його ролі в розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Побудова ефективної податкової системи в країні, створення та впровадження дієвої фіскальної політики є складними завданнями для більшості країн. Саме об'єктивна необхідність такої системи, її важлива роль у фінансовій системі будь-якої держави вимагають постійного удосконалення механізму функціонування і розвитку

такої системи, впровадження сучасних інновацій у цій сфері з метою забезпечення виконання законодавства у фіскальній сфері всіма економічними суб'єктами та забезпечення акумуляції необхідних фінансових ресурсів для виконання органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій.

Створення ефективної системи оподаткування в країні є однією з найважливіших умов забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Така ситуація пов'язана з бажанням урядів створити стабільні та сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій, особливо в інноваційній сфері та галузі господарства. Сьогодні в усьому світі відбувається процес активної податкової конкуренції між державами. Складність цього полягає в тому, що оподаткування залишається найефективнішим інструментом урядового регулювання економіки, то недостатній його рівень провокує дефіцит податкових надходжень у бюджетах усіх рівнів [4, с. 88; 9, с. 379]. Саме використання цифрових технологій дозволяє створити умови для поступового підвищення ефективності роботи податкових органів і формування сприятливих умов при цьому для розвитку національної економіки.

Розглянемо з теоретичного погляду особливості процесу диджиталізації податкової сфери. Для цього спочатку конкретизуємо сутність загалом процесу цифровізації та обґрунтуємо його основні особливості, які притаманні йому в межах національної економіки.

У науковій літературі сьогодні трапляється значна кількість трактувань сутності цифровізації. Проте в переважній більшості з них зазначено, що цифровізація – це процес проникнення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у функціонування будь-яких систем, об'єктів, явищ та процесів. У програмі «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою» зазначається, що цифровізація є інструментом економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності завдяки використанню цифрових технологій [6].

Цифровізація є багатоаспектним процесом, якому притаманні специфічні риси власного розвитку, складні механізми впливу на розвиток суспільних систем, позитивні та негативні наслідки від такого впливу. Як універсальний процес, який на сьогодні проникає в усі сфери життєдіяльності людини, диджиталізація в межах національної економіки проявляється таким чином:

- 1) сприяє виникненню нових секторів національного господарства, ускладненню розвитку вже діючих у сфері інформаційно-комунікаційних технологій;
- 2) сприяє підвищенню рівня конкуренції на світових ринках;
- 3) дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів;
- 4) дозволяє стимулювати співпрацю між постачальниками та покупцями, які перебувають у різних країнах та на різних континентах;

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

5) підвищує якість надання послуг споживачам;
6) прискорює процес прийняття управлінських рішень;
7) забезпечує прискорення інноваційного розвитку національної економіки;

8) дозволяє підвищити якість управлінських рішень органів державної влади та місцевого самоврядування через більш ефективне та якісне опрацювання великих масивів економічної, фінансової інформації про розвиток окремих секторів, галузей національного господарства, економічні суб'єкти [9].

Як у межах національної економіки у фіскальній сфері сьогодні цифрові технології відіграють важливу роль, а наслідки від їх використання вже відчувають всі економічні суб'єкти. Загалом фіскальна система країни пов'язана з функціонуванням бюджетної та податкової систем. Чітко конкретизувати межі фіскальної системи дуже складно. У переважній більшості випадків вченими використовується термін «фіскальна політика» як узагальнююча категорія для опису процесів акумулювання та використання фінансових ресурсів органами державної влади та місцевим самоврядуванням. Слово «фіскальний» стосується фінансової, податкової сфери і пов'язаний з процесами акумулювання державних доходів; стосується державної скарбниці (лат. *fiscus* – «каса», «скарбниця») [7, с. 232]. Аналізуючи численні праці вчених, можна виокремити такі особливості функціонування фіскальної системи країни:

– формується на основі виникнення відносин між економічними суб'єктами та органами державної влади і місцевого самоврядування щодо сплати обов'язкових платежів;

– рівень її розвитку визначає ефективність роботи фінансової системи країни та всієї національної економіки;

– у формуванні такої системи та її розвитку беруть участь усі гілки влади;
– відіграє ключову роль у забезпеченні органів державної влади та місцевого самоврядування фінансовими ресурсами для здійснення ними їхніх основних функцій;

– відіграє важливу роль у формуванні конкурентоспроможності національної економіки;

– є частиною системи державного регулювання економіки;

– у межах системи формуються відносини не лише акумулювання фінансових ресурсів держави, але і їх використання;

– гнучка та динамічна система, яка постійно змінюється, удосконалюється у відповідності до цілей, завдань державної економічної політики та ін. [2; 8].

Отже, роль фіскальної системи в забезпечення ефективного функціонування системи державних фінансів, загалом фінансової системи та національної економіки є важливою і досить значною. Як уже зазначалося,

окреслена система являє собою сукупність відносин, які виникають між органами державної влади та місцевого самоврядування та економічними суб'єктами. Здебільшого сутність цих відносин регламентується чинним у країні законодавством. Однак важливу роль у їхній ефективності відіграє і якість роботи фіскальних органів, їхня спроможність побудувати власну роботу таким чином, що платники податків, отримувачі бюджетних коштів мало змогу отримувати якісні державні послуги у даній сфері. Перехід окреслених органів від контрольної-ревізійної моделі до обслуговуючої в Україні відбувається доволі складно, враховуючи історичні особливості функціонування всієї системи державних фінансів. Проте саме цифровізація операційної діяльності податкових органів влади, бюджетних установ може дозволити сформулювати новий імпульс до їх трансформації і підвищення якості послуг, які ними надаються. Загалом, впровадження цифрових технологій у сферу фіскальних відносин може бути обґрунтовано такими причинами:

- зниження можливостей працівників фіскальних органів втручатися у процеси акумулювання та витрачання бюджетних ресурсів;
- необхідність знизити корупційну складову при прийнятті рішень у цій сфері, нові технології дозволяють підвищити транспарентність роботи податкових органів, системи надання податкових пільг, повернення акумульованих податкових коштів і т. ін.;
- необхідність підвищення якості податкового контролю, впровадження автоматичних механізмів пошуку випадків уникнення або заниження податкових платежів;
- необхідність забезпечити зростання швидкості опрацювання фінансової інформації у сфері акумулювання та використання бюджетних коштів;
- необхідність спрощення процедур взаємодії з платниками податків, суб'єктами, які використовують бюджетні кошти, впровадження процедур автоматизації сплати платежів, їх розподілу;
- можливість зниження витрат на утримання податкових органів шляхом автоматизації управлінських процесів [9].

Процеси цифрової трансформації у сфері функціонування фіскальної системи призводять до процесу фіскальної диджиталізації, тобто використання сучасних цифрових технологій у сфері функціонування податкової та бюджетної систем. На рис. 1 представлено концептуальний підхід до конкретизації сутності фіскальної диджиталізації.

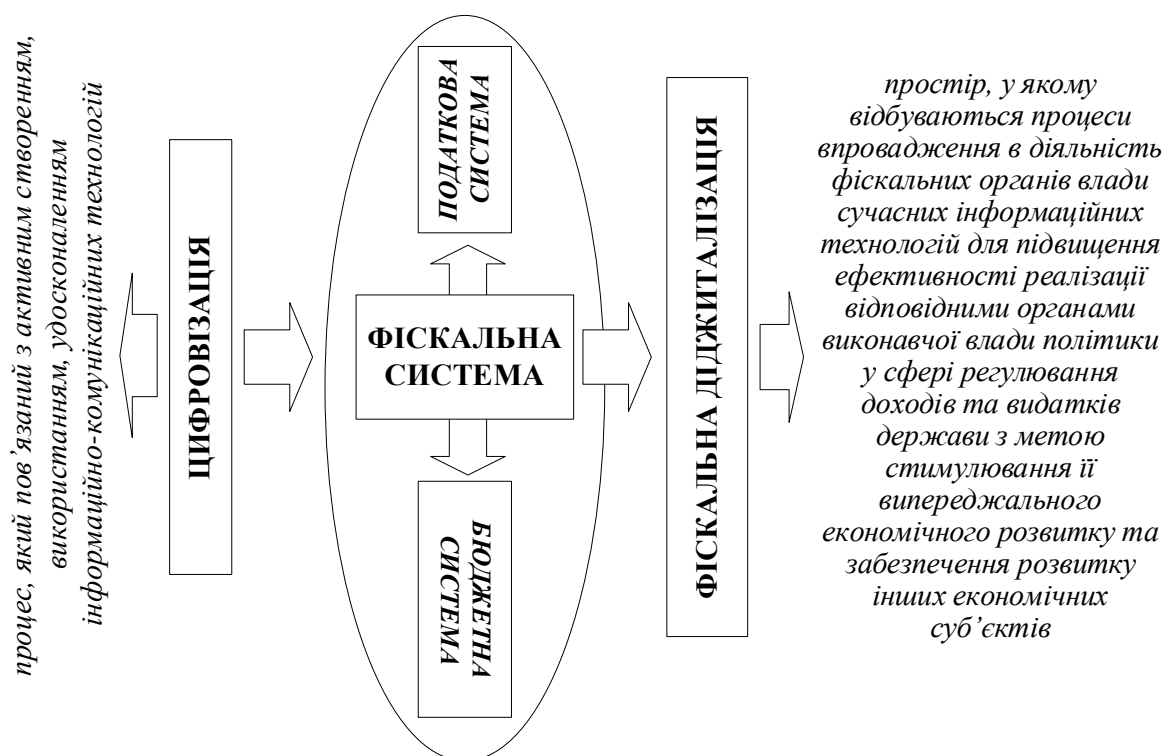

Рис. 1. Концептуальний підхід до розуміння сутності фіскальної диджиталізації

Джерело: складено авторкою на основі [3; 9].

Таким чином, аналізуючи інформацію, яка представлена на рис. 1, можна конкретизувати основні напрями фіскальної диджиталізації роботи органів державної влади та місцевого самоврядування в частині використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, а саме:

- 1) використання цифрових технологій для покращення процесу взаємодії з платниками податків, суб'єктами, які використовують бюджетні кошти;
- 2) використання цифрових технологій для удосконалення власної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, які є суб'єктами фіскальної системи;
- 3) використання цифрових технологій для здійснення регулювання економічного розвитку, перерозподілу фінансових ресурсів, повернення податкових платежів, надання податкових пільг і т. ін.

Усі з окреслених напрямів використання цифрових технологій у сукупності формують єдиний простір фіскальної диджиталізації, який також можливо розглядати з позиції системного підходу як складну, динамічну систему відносин, які розвиваються в епоху цифровізації фінансових відносин.

Враховуючи важливість фіскальної системи для розвитку національної економіки, можна стверджувати, що і процеси фіскальної диджиталізації також впливають на економічний розвиток. На рис. 2 представлена модель такого впливу.

Рис. 2. Роль фіскальної диджиталізації в розвитку національної економіки
Джерело: складено авторкою з урахуванням [1; 5; 10; 11].

Дані рис. 2 лише підтверджують важливість розвитку фіскальної диджиталізації в країні, її важливу роль у розвитку як фінансової системи, так і загалом національної економіки.

Висновки та пропозиції. У статті поглиблено теоретичні положення сутності фіскальної диджиталізації як одного з напрямів трансформації фіскальної системи під впливом сучасних інформаційно-комунікаційних тех-

нологій. Детальний розгляд сутності цифровізації як процесу активного використання сучасних інформаційних технологій у розвитку суспільних систем дозволив конкретизувати зміст цього процесу, конкретизувати його особливості. Встановлено, що процеси цифровізації є об'єктивними і їх проникнення в різні сфери залежить лише від часу та потреби в сучасних інформаційних технологіях.

У статті досить детально проведено дослідження сутності фіскальної системи, фіскального сектору, конкретизовано особливості такої системи, її роль у розвитку національної економіки. Загалом обґрунтовувано, що фіскальна система є важливою складовою забезпечення розвитку фінансової системи держави, а отже, і національної економіки. Також встановлено, що в результаті активного проникнення цифрових технологій у фінансові відносини, їхня роль у розбудові фіскальної системи є важливою для подальшого їхнього розвитку. У статті визначені причини необхідності подальшого використання інформаційно-комунікаційних технологій у фіскальній сфері, конкретизовано напрямки застосування таких технологій, конкретизовано зміст фіскальної диджиталізації як окремої наукової дефініції.

Також конкретизовано роль фіскальної диджиталізації в розвитку національної економіки і з'ясовано, що завдяки можливостям впливати на рівень розвитку податкової системи цифровізація фіскальної сфери є важливою з позиції забезпечення рівня конкурентоспроможності податкової системи і загалом національного господарства у світі.

Список використаних джерел

1. Баліцька В. В. Фіскальна система України: оцінка впливу на фінансовий стан і процеси капіталоутворення підприємств / В. В. Баліцька // Економіка та держава. – 2008. – № 6. – С. 13-18.
2. Бантон В. Д. Л. Фіскальна політика та механізм її реалізації / В. Д. Л. Бантон, В. І. Тарангул // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 21. – С. 30-35.
3. Дубина М. В. Концептуальні аспекти дослідження сутності диджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства / М. В. Дубина, О. М. Козлянченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 3 (19). – С. 21-32. – DOI: 10.25140/2411-5215-2019-3(19)-21-32.
4. Луцик А. Податковий інструментарій фіскальної політики в умовах диджиталізації фіскального простору / А. Луцик, Н. Синютка // Світ фінансів. – 2019. – № 1(58). – С. 87-97.
5. Синютка Н. Г. Цифрова ідентифікація платників податків як передумова для диджиталізації фіскального простору / Н. Г. Синютка // Бізнес Інформ. – 2018. – № 10. – С. 363-368.
6. УКРАЇНА 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/pmwwq>.
7. Шапошников К. С. Теоретичні аспекти визначення сутності фіскальних інструментів / К. С. Шапошников, Д. В. Крилов, І. В. Якушко // Бізнес Інформ. – 2021. – № 7. – С. 228-233.

8. Щава Р. П. Гармонізація фіскальних систем: виклики міжнародної економічної інтеграції / Р. П. Щава // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2016. – Вип. 16, ч. 3. – С. 18-20.

9. Lagodiienko N. Development of the taxation system in the conditions of digital transformation of the national economy [Electronic resource] / N. Lagodiienko, I. Yakushko // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. – 2021. – № 5(40). – С. 378-388. – Accessed mode: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3467/3375>.

10. Shkarlet S. Transformation of the Paradigm of the Economic Entities Development in Digital Economy / S. Shkarlet, M. Dubyna, K. Shtyrhun // WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT. – 2020. – Vol. 16. – Pp. 413-422.

11. Tkachuk I. Impact of the activities of governed-sponsored enterprises on the financial policy of the state: case of Ukraine [Electronic resource] / I. Tkachuk, A. Zhavoronok, M. Kobelia // European Journal of Accounting, Finance & Business. – 2021. – Vol. XVI. Issue (XXVI). – Accessed mode: http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=26_12.

References

1. Balitska, V.V. (2008). Fiskalna systema Ukrainy: otsinka vplyvu na finansovyi stan i protsesy kapitaloutvorennia pidpriemstv [Fiscal system of Ukraine: evaluation of the impact on the financial condition and processes of capital formation of enterprises]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, (6), 13-18.

2. Banton, V.D.L., Taranhul, V.I. (2010). Fiskalna polityka ta mekhanizm yii realizatsii [Fiscal policy and the mechanism of its implementation]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, (21), 30-35.

3. Dubyna, M.V., Kozlianchenko, O.M. (2019). Kontseptualni aspekty doslidzhennia sutnosti didzhitalizatsii ta yii roli v rozvytku suchasnoho suspilstva [Conceptual aspects of the study of the essence of digitalization and its role in the development of modern society]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and perspectives of economics and management*, (3(19)), 21-32. doi: 10.25140/2411-5215-2019-3(19)-21-32.

4. Lutsyk, A., Syniutka, N. (2019). Podatkovi instrumentarii fiskalnoi polityky v umovakh didzhitalizatsii fiskalnoho prostoru [Tax tools of fiscal policy in conditions of digitalization of the fiscal space]. *Svit finansiv – World of Finance*, (1(58)), 87-97.

5. Syniutka, N.H. (2018). Tsyfrova identyfikatsiia platnykiv podatkov yak peredumova dlia didzhitalizatsii fiskalnoho prostoru [Digital identification of taxpayers as a prerequisite for digitalization of the fiscal space]. *Biznes Inform – Business Inform*, (10), 363-368.

6. UKRAINE 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoiu ekonomikoju [UKRAINE 2030E – a country with a developed digital economy]. <http://surl.li/pmwq>.

7. Shaposhnykov, K.S., Krylov, D.V., Yakushko, I.V. (2021). Teoretychni aspekty vyznachennia sutnosti fiskalnykh instrumentiv [Theoretical aspects of determining the essence of fiscal instruments]. *Biznes Inform – Business Inform*, (7), 228-233.

8. Shchava, R.P. (2016). Harmonizatsiia fiskalnykh system: vyklyky mizhnarodnoi ekonomichnoi intehratsii [Harmonization of fiscal systems: challenges of international economic integration]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic sciences series*, 16(3), 18-20.

9. Lagodiienko, N., Yakushko, I. (2021). Development of the taxation system in the conditions of digital transformation of the national economy. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, (5(40)), 378-388. <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3467/3375>.

10. Shkarlet, S., Dubyna, M., Shtyrhun, K. (2020). Transformation of the Paradigm of the Economic Entities Development in Digital Economy. *WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT*, 16, 413-422.

11. Tkachuk, I., Zhavoronok, A., Kobelia, M. (2021). Impact of the activities of governed-sponsored enterprises on the financial policy of the state: case of Ukraine. *European Journal of Accounting, Finance & Business*, XVI(XXVI). http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=26_12.

Отримано 31.04.2022

UDC 336.22:004

Inna Yakushko

PhD in Economics, Doctoral Student (Economics)
IHE «Academician Yuriy Bugay International Scientific
and Technical University» (Kyiv, Ukraine)

E-mail: yakushko_i@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-1161-7383>

FISCAL DIGITALIZATION: THE ESSENCE AND ROLE IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Today, information and communication technologies play a significant role in the work of state authorities. The question is particularly acute, taking into account the current realities of the economic development of Ukraine, the use of information and communication technologies in the work of state authorities. The available personnel potential, the constant development of the digital infrastructure, and the significant demand for new information services from the population contribute to the active implementation of such technologies in the work of state institutions.

The article deepens the theoretical provisions of the essence of fiscal digitalization as one of the directions of transformation of the fiscal system under the influence of modern information and communication technologies. A detailed examination of the essence of digitization as a process of active use of modern information technologies in the development of social systems allowed us to specify the content of this process and specify its features.

In the article, the essence of the fiscal system, the fiscal sector is studied in sufficient detail, the features of such a system, its role in the development of the national economy are specified. It is generally substantiated that the fiscal system is an important component of ensuring the development of the financial system of the state, and, accordingly, of the national economy. The article identifies the reasons for the need for further use of information and communication technologies in the fiscal sphere, specifies the directions of application of such technologies, specifies the content of fiscal digitization as a separate scientific definition.

The role of fiscal digitization in the development of the national economy is also specified and it is clarified that due to the opportunities to influence the level of development of the tax system, the digitalization of the fiscal sphere is important from the point of view of ensuring the level of competitiveness of the tax system and the national economy in general in the world.

Keywords: national economy, digitalization, fiscal system, fiscal digitalization, economic entity, fiscal policy.

Fig.: 2. References: 11.